

Autoriaus žodis

Žinoti savo tautos šaknis, savo giminės kilmę – garbės reikalas. Nenutrūkstama žmogaus ir tautos genetika ir yra mūsų būties pamatas, žmogaus elgsenos kodeksas.

Senųjų civilizacijų valstybėse – tokie esame ir mes, ir mūsų Tauta – žmonės žinojo savo kilmę, gilią giminės šaknis, šeimų ištakas. Nebūtum ir riteriu viduramžiais, jeigu nežinotum savo kilmės iki septintos kartos.

Deja, mes dėl paskutiniaisiais šimtmečiais nepalankiai istoriškai susiklosčiusių aplinkybių, dėl nuožmių carinės ir sovietinės okupacijų šitaip pažinti save galimybių neturėjome. Beveik per du carinės ir sovietinės okupacijų šimtmečius buvo vykdomas ne tik fizinis, bet ir dvasinis mūsų Tautos genocidas – tremiami ir žudomi iškiliausi mūsų Tautos žmonės, trinama iš atminties, iš vadovėlių mūsų tikroji istorija ir kilmė, itin nuožmiai buvo skiepijamas mums svetimas pasaulio suvokimas, brukant mums civilizuotam pasauliui svetimus papročius, žmogiškumą naikinančią ideologiją...

Savo giminės, savo kilmės pažinimas yra įgimtas, iš kartos į kartą persiduodantis genetinis kraujo šauksmas. Taigi, ir aš šį kartą meniniu žodžiu pabandžiau įsigilinti į naujausių ir tragiškiausių mūsų Tautai paskutinių dviejų šimtmečių laikotarpį. Ilgai mažčiau, per kokių personažų gyvenimus atskleisti aprašomus nuo 1795 metų įvykius – gal per knygnešius, gal per sukilėlius, gal per garbius kunigaikščius, kaip Radvilos, arba per svetimtaučių kunigaikščių Vitgenšteinų giminę, gal per tautinio atgimimo šviesuolius.

Tačiau man netikėtai toptelėjo išganinga mintis – o kodėl tai nepadaryti per savo giminės, per mano ir žmonos šeimų garbingą kilmę. Juk ar galima aiškiau, tikroviškiau, meniškiau ir pagaliau nuoširdžiau perteikti ne kitų personažų, bet savo artimų žmonių gyvenimus. Juolab kad aš ir žmona ilgus mėnesius praleidome archyvuose, lankėmės mūsų protėvių gimtinėse, visais įmanomais būdais ir kuo giliau studijavome

giminystės ir kilmės ryšius. Darėme tai, kas ypač sovietmečiu buvo neįmanoma. Net sužinojau ir savo protėvių pavardės kilmę. Senieji prūsai ir kuršiai tvirtina, kad gilioje senovėje tarmiškai *užuras* reiškė audrą, viesulą, todėl, matyt, ir smarkų vyrą pavadino šiuo vardu, kuris vėliau transformavosi į pavardę.

Bet knygoje ne apie tai. Kaip kad tyrinėjant protėvių socialinę padėtį neturėjau tikslo ir luomą paryškinti. Nors gerai žinoma, kad tais šimtmečiais mokslas juk ne kiekvienam mirtingajam buvo prieinamas. Pagal to laikmečio taisykles net į gimnaziją nebuvo priimami žemesnių luomų vaikai. Ką jau bekalbėti apie mokslus universitetuose, siekiant karininkų laipsnių... Už pinigų galima daug ką nupirkti, netgi nepelnytus titulus, tačiau kilmės nenupirksi už jokių pinigų...

Prisipažinsiu, kad patiriamas neapsakomas jausmas, gilinantis į savo kilmę. Eidamas apgraibomis, dažniausiai labai netikėtai ir pavojingais istoriniais vingiais, tarsi matai prieš šimtą, prieš du šimtus, prieš du šimtus penkiasdešimt metų gyvenusius savo protėvius, gyveni kartu su jais jaunais, patiriančiais meilę, kuriančiais šeimas. Tarsi matai ir jauti savo protėvius, siekiančius mokslų, karjeros tarnyboje, kuriančius laimę ir gerovę, ryžtingai einančius ginti savo žemę, namus.

Pergyventi savo protėvių ir tėvų 250-ies metų kelių kartų gyvenimus man buvo nelengvas ir dvasinis išbandymas. Nors stengiausi daugiau akcentuoti istorinius įvykius, juos kuo meniškiau aprašyti, aplenkiant asmeninius išgyvenimus, tačiau argi tai įmanoma. Rašiau su didžiausia pagarba savo protėviams, tėvams, savo Tautai, tvirtai šaknimis įaugusiai į protėvių žemę.

... Tilžės gyventojų Tito Užurkos sūnus Edvardas įstoja į Karaliaučiaus universitetą. Studijuoja inžineriją. Ten jis, baigiant mokslus, išsventinamas dar ir į karininkus. Studijuojant universitete užsimezga tvirta draugystė su kaimynu lenku Andžejumi Jankovskiu, Edvardo Andriumi vadinamu. Draugystė tęsėsi tol, kol jiedu mokėsi. Baigus universitetą jų keliai išsiskyrė, nors jų šeimų dar kelios kartos gyvena šalia, Vilniuje. Ne, ne nuo jų priklausantys žiaurūs istoriniai įvykiai juos ilgam išskiria.

... Netrukus jaunasis karo inžinierius Edvardas sukuria šeimą. Audringi įvykiai, įsisukę į prūsų karalystės Sembos žemes, sujaukia jų

giminės ramų gyvenimą. Vyksta nuožmi Prūsijos žemių militarizacija, jos apgyvendinamos svetimtaučiais.

O tuo metu pasaulį drebina kiti įvykiai: revoliucijos Europoje, ypač Prancūzijoje; Lenkijos-Lietuvos didikų organizuojami sukilimai prieš carizmo priespaudą, baudžiavinę vergovę. Nors sukilėliai pralaimi, tačiau jie savo ryžtu užkerta kelią Rusijos carui žygiuoti į Belgiją. Išblaškyti, gyvi likę sukilėliai bėga, slapstosi Rytprūsioose, Tilžėje. Ir Edvardo tėvų namuose.

... Rusijos caro sostui 1745 metais susigiminiavus su Prūsijos karalyste – Prūsijos generolo duktė Jekaterina, vos šešiolikos sulaukusi, buvo ištekinta už beveik vienmečio Rusijos sosto įpėdinio caraičio Petro III, giminystės ryšiai su Prūsija neilgam buvo nutrūkę. Rusijos caras Nikolajus 1817 metais vedė Vilhelmo III dukterį Prūsijos princesę Šarlotę. Prasideda ypač slogūs carinės okupacijos metai ir lietuviams, ir lenkams, ir prūsams. Išdraskomos šeimos, giminės. Jaunąjį inžinierių Edvardą su žmona Katriona ir sūnumi Vladu iš Prūsijos karalystės caro valdžia, pataikaudama Prūsijos karaliui ir pagal jų slaptus susitarimus, išrauna iš giminės, iš jaukių tėvų namų, iš brangios gimtosios Sembos žemės, išstremia prieš jų valią į Vilnių, į carinės Rusijos okupuotą Lietuvos sostinę. Edvardas čia netikėtai viename pokylyje susitinka savo bendramokslį Andžejų-Andrių, dabar jau irgi bendro likimo draugą, taipogi išplėštą iš gimtųjų namų.

... Sukaupęs valią, sukandęs dantis įsitvirtina Edvardas Vilniuje, pasistato namus, augina, leidžia į mokslus sūnų Vladą, rūpinasi šeima tol, kol iškeliauja į amžinybę.

... Nelengvesnis gyvenimas ir Edvardo sūnui. Nors ir sotus inžinieriaus gyvenimas, užtikrintas ir garbingas darbas, bet savo žemių ilgesys palaužia Vladą. Lieka jau subrendęs, vedęs jaunąją žmoną Oną, jo sūnus Pranas. Ir jo sūnaus jaunajai šeimai likimas nebuvo palankus. Palikęs mažus vaikus – Leoną ir Antaną, vaduodamas iš bolševikų Lietuvą, kovodamas jau nebe su cariniais okupantais, o su carizmą pakeitusiai raudonaisiais bolševikais, kovodamas už savo Tėvynės laisvę, Pranas žūva. Dar daugiau vargo, matyt, daugiausia iš savo giminės, patyrė Prano sūnūs Leonas ir Antanas. Tragiškai netekę tėvo, jie it našlaičiai buvo išblaškyti po pasaulį.

... Taigi, ši knyga istoriniu žvilgsniu ir meniniu žodžiu perteikia dviejų paskutinių šimtmečių įvykius, kurie vos neišrovė mūsų Tautos su šaknimis, kai mūsų valstybė ir fiziškai, ir dvasiškai jau buvo beveik sunaikinta. Ši knyga – tai mūsų šeimos, mūsų giminės penkių kartų gyvenimo pačiais žiauriausiais paskutiniais šimtmečiais įamžinimas. Per šeimų likimus, per jaunų žmonių siekius mokytis, per jų meilę ir tragiškus carinio bei sovietinio režimo laikus kartu atskleidžiamas ir sunkus mūsų Tautos žmonių likimas. Bet šioje knygoje ir apie tai, kaip karų, sumaiščių viesulams siautėjant, vis tik žmonės mylėjo, tuokėsi, kūrė šeimas ir... nedvejodami žuvo už laimingą savo vaikų, savo Tautos ateitį.

Beje, susitiksime ir su carams uoliai tarnavusia kunigaikščių Vitgenšteinių gimine, palikusią Lietuvos istorijoje ne pačius šviesiausius prisiminimus, susitiksime ne tik su aristokratais, mokslo žmonėmis, bet ir su Napoleono kariais, caro žandarais... Rašant šią knygą ir man pačiam, kartu su savo proseneliais ir seneliais bei su knygos personažais teko pergyventi ir Lietuvos-Lenkijos karalystės sunaikinimą 1795-aisiais, ir Abiejų Tautų Respublikos griūtį, ir žiaurias carinės Rusijos invazijas, ir Pirmąjį pasaulinį karą, ir bolševikų revoliucijas, ir savanorių kovas už laisvę.

Šioje knygoje per savo giminės, per savo šeimos kartas įsigilinau ir į mūsų valstybės, mūsų Tautos istorijos bene patį sunkiausią, ant išlikimo ribos balansavusį laikmetį... Ir galvoju, galvoju – negi jau prabėgo du šimtai metų nuo proprosenelio Edvardo gimimo, negi jau prabėgo šimtas metų nuo mano senelio Prano žūties kovose už mūsų laisvę, negi...

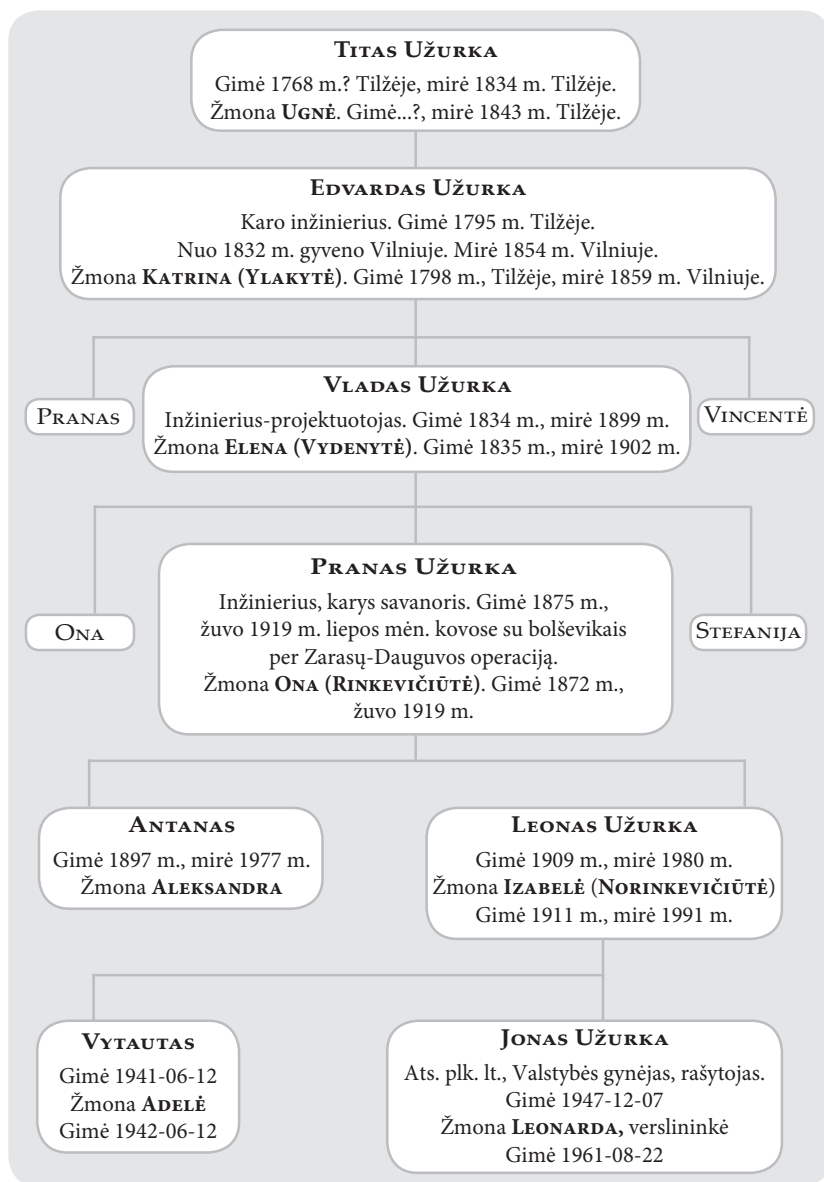
... Po 1918 metų Nepriklausomybės paskelbimo, po laisvos Lietuvos dviejų dešimtmečių atokvėpio ir vėl žiaurus Antrasis pasaulinis karas. Ir dar žiauresnė, pusę amžiaus trukusi, sovietinė okupacija. Per šias daugiau kaip du šimtmečius trukusias sumaištis ir okupacijas kelios mūsų protėvių ir tėvų kartos buvo išnaikintos, išdraskytos šeimos, giminės – tikrų tikriausią pragarą Žemėje pergyveno mūsų Tauta, mūsų protėviai, tėvai, savo kilnia dvasia garbingai atlaikę pačius žiauriausius gyvenimo išbandymus.

Ir tik sumaniai pasinaudoję mums suteiktomis palankiomis istorinėmis galimybėmis, sutelkę savo Tautos dvasines galias ir protus,

darniai surėmę pečius, kelkime iš nebūties nepelnytai užmirštus mūsų protėvius, užmarštin nuėjusią savo Tautos garbingą praeitį. Ant dabarties pamatų drąsiomis įžvalgomis tieskime dvasinį tiltą tarp į tūkstantmečių ir šimtmečių ūkus nutolusių ir ateities nežinomybės krantų. Už tai bus dėkingi ne tik mūsų praamžiai prosenoliai, už tai dėkos ir ateities kartos...

... Mielas skaitytojau, aš įsitikinęs, kad perskaitęs šią knygą susidomėsi savo kilme. Juk nėra didesnio pasitenkinimo, kaip sužinoti tai, ko nežinojai, apie ką net nepagalvodavai. O tai – geriausia pamoka ir mūsų vaikams. Pakiltų jų savigarba ir visavertiškumas, padidėtų pagarba tėvams, protėviams, atsakomybės savo valstybei ir Tautai jausmas.

JONAS UŽURKA – KILMĖS GENEALOGIJA

Turinys

	AUTORIAUS ŽODIS 6
I DALIS	NUO ARISTOKRATO IKI BĖGLIO 11
I SKYRIUS	PRIEŠ VALIĄ NULEMTI LIKIMAI 12 <i>Aristokratiškas džiaugsmas gaudžiant varpams</i> 13 <i>Atsisveikinimas su universitetu</i> 19 <i>Ir rimtas pokalbis, ir linksmas pokylis</i> 25
II SKYRIUS	MEILĖS GLĖBYJE IR LIKIMO AUDROSE 33 <i>Nepaigailusi kelionė į namus</i> 34 <i>Širdį sugraudinęs mylimosios elgesys</i> 40 <i>Savo likimo šeimininkas</i> 46 <i>Džiaugsmingiausias gyvenimo akimirkos</i> 52
III SKYRIUS	AUDRINGŲ ĮVYKIŲ SŪKURIUOSE 58 <i>O laikas bėgo nenumaldomai</i> 59 <i>Neramūs laikai, paslaptingas atvykėlis</i> 65 <i>Sumaiščių sujaukti žmonių gyvenimai</i> 72
IV SKYRIUS	PERGALINGAS KELIAS Į NEŽINOMYBĘ 78 <i>Niūrūs vaizdai, slogi nuotaika</i> 79 <i>Prieš ryžtą atsiveria visos durys</i> 83
V SKYRIUS	NETIKĖTAS SENIAI LAUKTAS SUSITIKIMAS 89 <i>Džiaugsmas svetur sukurta laime</i> 90 <i>Netikėtas susitikimas</i> 95 <i>Paskutinis susitikimas Edvardo namuose</i> 102
VI SKYRIUS	AUDROSE GIMĘS SŪNUS 109 <i>Ir užgriuvo nelaimės</i> 110 <i>Permainos ne tik valdovų sostuose</i> 115 <i>Džiaugsmas pavojų sūkuriuose</i> 120

VII SKYRIUS	PIRMOSIOS PRANO PATIRTYS 127 <i>Išgyvenimas žemiškame pragare 128</i> <i>Džiaugsminga diena – Pranas gimnazistas 135</i> <i>Gyvenimiška gimnazisto Prano pamoka 141</i>
VIII SKYRIUS	DIDŽIOS APOKALIPSĖS IŠVAKARĖSE 147 <i>Jaunųjų laimė audrų išvakarėse 148</i> <i>Ir džiaugsmas, ir nelaimės – gyvenimo palydovai 153</i> <i>Dideli jaunųjų tėvelių rūpesčiai 159</i>
IX SKYRIUS	KARŲ IR LAISVĖS VĖJŲ SŪKURIUOSE 165 <i>Rūpesčiai ir nežinomybė dėl rytdienos 166</i> <i>Ir atsivėrė pragaro vartai 172</i> <i>Gyvenimas it ant vulkano 180</i>
X SKYRIUS	GYVENIMAS SU VILTIMI NEŽINOMYBĖJE 187 <i>Rūpestis dėl šeimos, darbo ir ateities 188</i> <i>Neramumų viesulai ir geros naujienos 194</i> <i>Vis didėjantys tėvo ir sūnaus rūpesčiai 199</i>
XI SKYRIUS	DŽIAUGSMAS LAISVE PAVOJŲ AKIVAIZDOJE 205 <i>Laisvės gurkšnis ir vėl – neviltis 206</i> <i>Didžiojo sąmyšio audrose 212</i> <i>Prano apsisprendimas plazdant trispalvei 217</i>
XII SKYRIUS	BALNOKIM, BROLIAI, ŽIRGUS... 223 <i>Išsiskyrimas su šeima. Nežinomybės link 224</i> <i>Gimtąjį Vilnių palikus 230</i> <i>Prano ir jo šeimos tragiški likimai 235</i>
XIII SKYRIUS	PRANO ŠEIMOS LEMTIS... 241 <i>Bėgo į nežinomybę, bėgo į amžinybę... 242</i> <i>Širdį deginantys prisiminimai 244</i> <i>Sugrįžimas į savo tėvų namus 245</i> <i>Ir vėl nežinia, ir vėl... 248</i>

II DALIS	SUMAIŠTIES SŪKURIUOSE – NEGĘSTANTI MEILĖ, NEBLĖSTANTI VILTIS 250
I SKYRIUS	PAVOJŲ KELIAIS Į NEŽINOMYBĘ 251 <i>Didžios nelaimės užklupti</i> 252 <i>Labai pavojinga kelionė</i> 261 <i>Apsupties spąstuose</i> 266 <i>Svetimi savuose namuose</i> 272
II SKYRIUS	PASIMETIMAS IR PROTŲ APTEMIMAS 283 <i>Ginkluoti banditai – vietiniai sribai</i> 284 <i>Įtartinai tyli naktis</i> 291 <i>Stribynėje pirкта teisė gyventi</i> 299 <i>Visiškas nužmoginimas – visus į kolchozą!</i> 309
III SKYRIUS	GŪDŽIOS IR TAMSIOS GYVENIMO DIENOS 320 <i>Kruvinos naktys, gaisrų pašvaistės</i> 321 <i>Žmonių ir žvėrių gaudynės</i> 328 <i>Gyvieji pavydi mirusiesiems</i> 339
IV SKYRIUS	GERESNIŲ LAIKŲ BELAUKIANT 347 <i>Visi į susirinkimą!</i> 348 <i>Žmonių ilgai lauktas... gedulas</i> 352 <i>Nors ir lėtas, bet atšilimas</i> 367
V SKYRIUS	ILGAI LAUKTŲ SVAJONIŲ IŠSIPILDYMAS 374 <i>Netikėta sūnaus naujiena tėvams</i> 375 <i>Į savarankišką gyvenimą</i> 382 <i>Žmonos nuojauta ir nutrūkusi gija</i> 387 <i>Nenutrūkstanti giminės gija</i> 396